

IN MEMORIAM

Eri Klas (7. juuni 1939 – 26. veebruar 2016)

Eesti on kaotanud taas ühe oma suurtest poegadest, eesti kultuuri suursaadiku, maailmanimega dirigendi, paljude muusikateatrite kunstilise juhi, üldlaulupidude käilakuju, lugematute ettevõtmiste patrooni, Eesti Rahvuskultuuri Fondi asutaja ning selle nõukogu esimehe. Kuid kõige selle üle kõrgub Estonia teater, Eri Klasi teine kodu, teatrile endale aga terve peatükk ajaloost, mida Klas peadirigendi, kunstilise juhi ning lõpuks teatri nõukogu esimehena kujundas.

Eri Klas vääris oma nime. Ta oli erilist klassi inimene: külluslikult kiirgav loomingust, oma annete helde jagaja, hooliv ja osavõtlik, kõikjale jaguv, suure hinge ning sütitava mõtlemisega kunstilooja. Imetletav oli ka tema elutahe ja –rõõm. Aasta tagasi, pärast õnnetut kukkumist heategevusüritusel, mis oli korraldatud Tallinna Filharmooniale Steinway klaveri soetamiseks, oli Klas sunnitud jääma haiglavoodisse kaheks kuuks. Aga ta tõusis sellest, õppis uuesti käima ja kõnelema, juhatas koguni Birgitta festivalil oma lemmiklaulu esitust ning üht etteastet Estonia Seltsi 150. aastapäevaüritusel. Ent põetud haigus ootas oma saatuslikku võimalust. Jõulude aegu tuli ette võtta uus haiglatee. Sportlasehingega Klas hoidis elust kinni viimse võimaluseni, kuni murdus lõplikult.

Kogu Eri Klasi elu oli üksainus tähelend. Ta sündis eestijuudi perre mõned kuud enne II Maailmasõja algust. Klasi isa Eduard jäi saksa okupatsiooni alates oma vanemate juurde. Ta hukati 1941. aasta sügisel. Nii oli Klas määratud kasvama ilma isata. Vaevu paari aastane Eri Klas evakueerus koos ema Annaga Venemaa sügavusse. Jaroslavl'i kunstiansambrites ümbritsesid poissi toonased ja tulevased eesti muusika, kirjanduse ja kunsti suurkujud. Anna Klasist sai Eesti üks tuntumaid klaverikunstnikke ja pedagooge. Eri Klas on korduvalt väljendanud piiritut tänu oma ema ees. Eri Klasi looming on olnud selle eluvõla lunastus. Noor Klaski alustas varakult klaveriõpingutega. Tallinna lastemuusikakooli läks ta õppima aga hoopis viiulit. Püsimatult hing vedas noort Erit muusika kõrval ka sporditegemistesse. Ta mängis jalgpalli ning treenis poksimeist, jõudes koguni võistlusringi. Viiuliõpingud jäid siiski pooleli. Klaskide peretuttava David Oistrahhi soovitusel hakkas ta õppima hoopis löökpille ja dirigeerimist. 1955. aastal saigi Klaskist Tallinna Muusikakooli õpilane. Kohe esimesel aastal leidis ta end mängimas juba ka sümfooniaorkestris. 1960. aastate keskele jäävad Klaski töö telerežissöörina ning Eesti Raadio meeskvarsett. Nagu teistestki ansambli liikmetest, Arved Haugist, Uno Loobist, Kaljo Terasmaast, nii sai ka Eri Klaskist sealtpeale rahva lemmik. 1964. aastal lõpetas

Klas Tallinna Konservatooriumi. 1967. aastal stažeeris ta Leningradi (Peterburi) Riiklikus Konservatooriumis. Eri Klasi õpetajaks dirigeerimise alal oli Gustav Ernesaks, kes hiljem pärandas Klasile oma dirigendikepi. 2014. aasta üldlaulupeol „Aja puudutus. Puudutuse aeg“ kinkis Klas selle omakorda Hirvo Survale.

Estonia Teatris alustas Klas kohe pärast konservatooriumi lõpetamist. Oma debüüdi dirigendina tegi Eri Klas 1964. aastal, juhatahes Leonard Bernsteini muusikali „West Side Story“. Algul töötas Klas n.-õ palgalise dirigendina, seejärel kunstilise juhi ja peadirigendina 1975–1994, aastast 1994 audirigendina ja aastast 2004 ühtlasi Rahvusooperi nõukogu esimehena. Koduteatris on ta juhatanud üle poolesaja ooperi ja balleti, sealhulgas Leo Normeti, Eino Tambergi ja Raimo Kangro algupärandite esmalavastusi. Samuti on ta viinud Estonia trupi külalisesinemistele Pariisi, Kopenhaagenisse, Stockholmi, Helsingisse, Moskvasse, Peterburgi ning endistesse Nõukogude Liidu linnadesse.

Dirigenditöö kõrval Estonias kulges ka Eri Klasi rahvusvaheline dirigendikarjäär. Ta on juhatanud kunstilise juhina Stockholmi Kuninglikku Ooperit, olnud erinevatel aastatel Århusi Sümfooniaorkestri, Hollandi Raadio Sümfooniaorkestri, Tampere Linnaorkestri peadirigent, Soome Rahvusooperi esimene külalisdirekt. Eri Klasi viimaseks tööks kunstilise juhina jäi Moskva Novaja Opera teatri juhtimine. Dirigendina on Klas juhatanud rohkem kui sadat ooperi- ja sümfooniaorkestrit enam kui neljakümnele maale. Kuulsaimatest orkestritest olgu siin nimetatud Berliini Filharmoonia, Bostoni, Los Angelese, Detroidi, Atlanta, Tokyo, Pariisi, Sidney jpt linnade orkestrid.

Eri Klas on dirigeerinud mitmete heliloojate teoste esmaesitusi, sealhulgas Henryk Górecki, Alfred Schnittke, Veljo Tormis, Eino Tamberg, Eduard Tubin, Heino Eller, Arvo Pärt jt. Tema repertuaari kuulus enamasti maailma klassika, kuid järjekindlalt on ta olnud eesti heliloomingu tutvustaja maailmas (Eduard Tubin, Arvo Pärt, Heino Eller, Eino Tamberg, Veljo Tormis, Lepo Sumera, Erkki-Sven Tüür, Heino Jürisalu, Jaan Rääts jt.). Klas on salvestanud arvukalt muusikat Eesti Raadiotelevisiooni ja heliplaadifirmadele (Melodija, BIS, Ondine jt.).

Alates 2000. aastast on Klas olnud Tallinna Filharmoonia kunstiline juht. Tema algatusel toimus Tallinna Kammerorkestri kontserdisari „Klassika Klasiga“, millest on Eesti Televisioonis jäädvustatud 18 kontserti. Eestis on Klas olnud 1999. ja 2004. aastal üldlaulupeo juht ning aastast 2005 Tallinna Piritas kloostri toimuva Birgitta Festivali kunstiline juht. Samuti on Klas üles astunud mitmetel Eesti muusikafestivalidel nagu Klaaspärlimäng, David Oistrachi festival, „Tubin ja tema aeg“, Saaremaa Ooperipäevad, Eesti Muusika Päevad, Tamula Järvemuusika jt.

Klas on teinud koostööd paljude välismaiste solistidega nagu Bruno Leonardo Gelber (Argentiina), Katherine Chi (Kanada), Joyce Yang, Julie Albers, Andre Watts (USA), Julian Lloyd Webber (Inglismaa), Natalia Gutman, Tatjana Gritsenko, Viktor Sõtš (Venemaa), Kiri Te Kanawa (Uus-Meremaa), Cecilia Ziliacus, Britt-Marie Aruhn, Esaias-Tewolde Berhan, Carl-Johan Falkman, Mari-Ann Håggander (Rootsi), Laura Mikkola, Matti Salminen (Soome), Kristine Gailite, Kristine Zadovska, Egils Silinš (Läti), Ilja Grubert (Läti–Holland), Mario Zeffiri (Itaalia) ja Carlos Moreno (Hispaania).

Samuti on ta teinud koostööd erinevate kooridega. Aastast 1987 on ta Eesti Rahvusmeeskoori audirigent. Klas pidas olulist töötamist noortega. Ta on juhatanud mitmeid noorteorkestreid nii Eestis kui ka välismaal, sealhulgas Aasia Noorteorkester, Ameerika Noorteorkester, Põhjamaade Noorteorkester ja Iirimaa Noorteorkester. Aastatel

1994–1997 oli Eri Klas Sibeliuse Akadeemia dirigeerimisprofessor Helsingis. Ta on andnud ka mitmeid meistrkursusi nii Eestis kui ka välismaal (Hollandis Hilversumi meistrkursus). Tema käe all on õppinud Euroopa, Aasia ja Ameerika nimekad dirigendid. Samuti on ta osalenud dirigentide konkursside žüriis (sh Nikolai Malko rahvusvaheline konkurss noortele dirigentidele Kopenhaagenis).

Aunimetustest, mis Eri Klasile osaks saanud, võib koostada pika nimekirja. Ta on nii Rootsi kui ka Soome rüütliristide ja Venemaa Balti Tähe ja Sõpruse ordeni kavaler. Eesti riik ja Tallinna linn on teda tänanud oma aumärkidega. Klas on Eesti Muusikaakadeemia audoktor, Eesti Kinoliidu auliige, Eesti Olümpiakomitee auliige. Eri Klas on Tallinna aukodanik. Ta tiitlite hulka kuulub nii teenelise kui ka rahvakunstniku tiitel. Eri Klasist on tehtud mitu filmi: „Peadirigent“ (ETV 1985), „Eriline elu“ (1990 Soome) ja „Dirigendi kõla“ (2007 Eesti). Lisaks on ta teinud kaasa filmis „Da Capo“ (1984 Soome). Tema enda elu mõtiskluste põhjal ilmus 1999. aastal raamat „Kes ma olen“ . 2008. aastal Ivo Parbuse poolt kirja pandud raamat „Eri Klas. Kultuuri Suursaadik“. 2014. aastal ilmus maestro 75. sünnipäevaks Paavo Kanguri sulest „Eriline Eri Klas“.

Institutsionaalse auavalduse ja üldise tähelepanu kõrval on Eri Klasile kuulunud aga kõige tähtsam, eesti rahva armastus. Et just tema, eestijuudi soost Eri Klas, valiti 1991. aastal juhatama algul Eesti rahvuskultuuri päästefondi, millest tänaseks on saanud igal aastal heategevuslikult toetusi jagav Eesti Rahvuskultuurifond, kõneleb sellest, et rahvuslaseks saadakse, olenemata päritolust. Üle kõige armastas Eri Klas Eestit ja tema rahvast ning polnud juhus, et sajandivahetusel nähti just Eri Klasis tulevast Eesti Vabariigi presidenti. Aga siis oli ta veel täies loomejõus, dirigeerimiskavad mitmeks aastaks ette kinnitatud. Nii otsustas ta jääda oma õpitud ameti ja kutsumuse juurde. Ning jäi selle juurde lõpuni.

Me leiname koos Eri Klasi lähedastega tema lahkumist. Ruum, mille Klas täitis oma magnetilise vaimu, elu- ja loomisrõõmuga, jääb igatsema teda kauaks. Eri Klasi taoliste inimeste kordumatus muudab meie kaotuse korvamatuks. Mälestus temast tõuseb nüüdsest meie ühiseks kohustuseks.

Täht on kustunud. Legend elab.